

ROMAN RUDNICKI

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

**RENTY STRUKTURALNE
JAKO CZYNNIK PRZEMIAN AGRARNYCH
I DEMOGRAFICZNYCH W ROLNICTWIE
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIEGO**

Abstract: *Structural Pensions as a Factor of Agrarian and Demographic Changes in the Agriculture of West Pomerania Voivodship.* The article offers a spatial analysis of structural pensions, one of the measures of the *EU Rural Development Programme* addressed to farmers of pre-retirement age (over 55) who have decided to pass their farmland to a successor or to another agricultural holding in order to enlarge it. An assessment is made of the impact of structural pensions on the agriculture of Wielkopolska Voivodship, including the demographic structure of farm users (the index: beneficiaries of the 'structural pensions' measure in the percentage of the total number of farm users of pre-retirement age) and on the size structure of individually held agricultural holdings (the index: mean area of farm handed over to enlarge another agricultural holding in comparison with mean farm area; total average = 100 points). It was shown that the impact differed widely in spatial terms, while the rate of demographic and agrarian changes depended not only on the number and area of holdings participating in the measure, but also on the nature of the structures being modernised.

Uwagi wprowadzające

Kompleksowe analizy struktury przestrzennej rolnictwa polskiego wskazują m.in. na konieczność podjęcia działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie rozdrobnieniu gospodarstw oraz zahamowanie niekorzystnych zmian w strukturze demograficznej użytkowników gospodarstw rolnych (np. Bański 2007; Głębocki 2005). Obecnie możliwości poprawy w tym zakresie wiążą się przede wszystkim z pomocą finansową Unii Europejskiej,

z realizacją *Programów Wspólnej Polityki Rolnej*, głównie *Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich* (PROW: 80% środków UE, 20% udział Polski), w tym działania 1 „renty strukturalne”. Beneficjentami tego działania są rolnicy, którzy przekazali grunty swoich gospodarstw rolnych następcy lub na powiększenie powierzchni innego gospodarstwa rolnego oraz: ukończyli 55 lat, mają gospodarstwo rolne o uregulowanym stanie prawnym i powierzchni co najmniej 1 ha UR, prowadzili działalność rolniczą na własny rachunek w gospodarstwie rolnym przez co najmniej ostatnie 10 lat przed złożeniem wniosku o rentę strukturalną i w tym okresie podlegali ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu rolników przez co najmniej 5 lat oraz zaprzestali prowadzenia wszelkiej towarowej działalności rolniczej (*Plan...* 2004).

Ważnym czynnikiem determinującym aktywność rolników w zakresie ubiegania się o rentę strukturalną jest jej atrakcyjność finansowa (Paszkowski 2006; Rudnicki 2004). W ramach PROW podstawową wysokość renty strukturalnej, wypłacanej co miesiąc (nie dłużej niż przez 10 lat) ustalono jako 210% kwoty najniższej emerytury określonej w przepisach o emeryturach i rentach z *Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* (w połowie 2005 r. ok. 560 zł) – tj. 1176 zł, a kwota ta może być zwiększona maksymalnie do 440% (2464 zł; np. o 60% z tytułu dodatku na małżonka, jeżeli przekazane gospodarstwo rolne stanowiło źródło utrzymania dla obojga małżonków).

Opracowanie dotyczy analizy przestrzennej absorpcji rent strukturalnych w rolnictwie woj. zachodniopomorskiego, ze szczególnym uwzględnieniem ich oddziaływania na strukturę demograficzną użytkowników gospodarstw rolnych oraz strukturę wielkościową indywidualnych gospodarstw rolnych. Jako podstawowe jednostki badań przyjęto zasięgi terytorialne 21 Biur Powiatowych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Należy zaznaczyć, że według rejestru Agencji powiaty grodzkie są ujmowane łącznie z odpowiednimi powiatami ziemskimi. W przypadku woj. zachodniopomorskiego uwaga ta dotyczy 3 miast – powiatów grodzkich: Koszalina (razem z pow. koszalińskim), Szczecina (razem z pow. polickim) i Świnoujście (razem z pow. kamieńskim; por.* w tab. 1-4). Analiza dotyczy lat 2004-2006, pierwszego finansowego okresu członkostwa Polski w UE, a jej podstawę źródłową stanowiły oryginalne (niepublikowane) dane *Systemu Informacji Zarządczej ARiMR* (stan w marcu 2008 r.) oraz wyniki *NSP 2002 r.*

1. Ogólna charakterystyka oddziaływania rent strukturalnych na rolnictwo

Ze względu na łatwość dostępu (złożenie wniosku w odpowiednim Biurze Powiatowym ARiMR) oraz korzystne warunki finansowe w latach 2004-2006 renty strukturalne cieszyły się dużą popularnością wśród rolników woj. zachodniopomorskiego. Złożyli oni 1470 wniosków, z czego – po weryfikacji – zrealizowano 1307. W ramach tego działania przeciętny udział wniosków zrealizowanych w ogólnej liczbie wniosków złożonych był wysoki i wynosił 88,9% – wahał się od 77,1% w powiecie polickim do 96,4% w pow. wałeckim. Zróżnicowanie to można uznać za kryterium oceny poziomu wiedzy formalno-prawnej rolników na temat funduszy pomocowych UE oraz sprawności działania instytucji i organizacji wspierających proces absorpcji funduszy UE przez rolnictwo.

W grupie blisko 1,5 tys. kierowników gospodarstw w wieku przedemerytalnym – beneficjentów działania „renty strukturalne” – dominują osoby w wieku od powyżej 55 do poniżej 60 lat (średnio 83%), co wskazuje na wieloletnie – do osiągnięcia progu wieku emerytalnego – pozytywne oddziaływanie analizowanego działania na sytuację finansową rodzin rolniczych. Analizowany udział spada poniżej 90% w pow. drawskim i wałeckim, a w białogardzkim i łobeskim stanowi nawet 100% beneficjentów. Omawiana grupa użytkowników gospodarstw wyróżnia się także wyraźną przewagą mężczyzn – 1129 osób, co daje współczynnik maskulinizacji (WM) na poziomie 331. Współczynnik ten wykazuje duże zróżnicowanie przestrzenne – od poniżej 200 w pow. kamieńskim (WM=195) do ponad 700 w łobeskim (WM=767).

Mimo krótkiego okresu analizy program rent strukturalnych objął aż 3,2% ogólnej liczby indywidualnych gospodarstw rolnych w województwie. Udział ten wahał się od 1,0% (pow. policki) do 6,4% (pow. pyrzycki; por. tab. 1). Dużą rangę rent strukturalnych odzwierciedla również wielkość areału przekazywanych gospodarstw. Ogółem w województwie analizowane działanie PROW objęło 18,4 tys. ha powierzchni ogólnej (w tym 17,5 tys. ha UR – 95%). W układzie powiatów cecha ta wyróżniała się dużym zróżnicowaniem przestrzennym – od poniżej 300 ha w polickim (230 ha) do ponad 1500 ha w pyrzyckim (1559 ha).

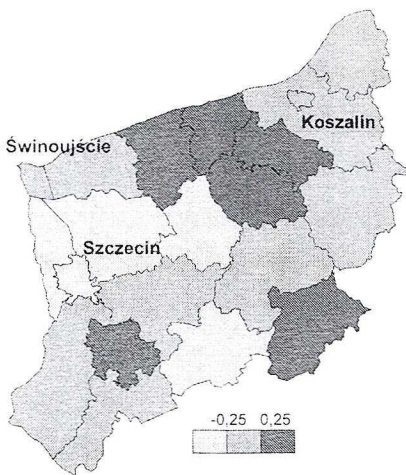
Relację między liczbą wniosków i powierzchnią gospodarstw odzwierciedla wartość przeciętnej wielkości przekazywanego gospodarstwa rolnego. Wskaźnik ten wynosił średnio w województwie 14,1 ha. Jego najniższą war-

Tabela 1

Renty strukturalne - elementy oceny działania

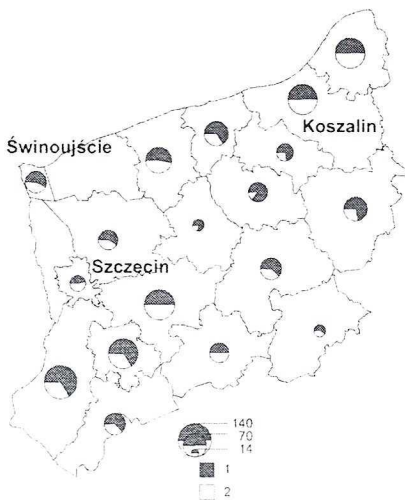
Powiaty	Cechy			Mierniki rent strukturalnych					
	liczba zrealizowanych wniosków	powierzchnia przekazywanych gospodarstw (w ha)		łączna kwota zrealizowanych płatności (w tys. zł)	w % liczby gospodarstw rolnych	w % powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych	przeciętna powierzchnia gospodarstwa	średnia wysokość renty (w zł)	średnia znormalizowana
		ogółem	UR						
Białogardzki	46	1001	921	2150	3,18	4,2	21,8	1 847	1,27
Choszczeński	54	779	735	2168	2,95	2,0	14,4	1 610	-0,36
Drawski	65	1013	944	2579	3,28	2,7	15,6	1 630	0,01
Goleniowski	57	762	741	2270	1,94	1,4	13,4	1 704	-0,55
Gryficki	83	1394	1309	3321	4,82	3,3	16,8	1 754	0,85
Gryfiński	142	1447	1383	5523	4,73	2,4	10,2	1 613	-0,12
Kamieński*	62	804	770	2539	3,97	2,5	13,0	1 620	-0,09
Kołoński	82	1270	1164	2983	3,96	4,0	15,5	1 697	0,65
Koszaliński*	99	1289	1154	3921	2,69	2,8	13,0	1 686	-0,09
Łobeski	26	383	368	996	2,54	1,0	14,7	1 778	-0,27
Mysłiborski	76	1032	1000	3082	2,72	3,1	13,6	1 651	-0,07
Policki*	37	230	207	1359	1,02	1,3	6,2	1 444	-1,81
Pyrzycki	120	1559	1528	4668	6,36	4,3	13,0	1 648	0,97
Sławieński	105	1411	1371	4280	3,55	3,2	13,4	1 683	0,20
Stargardzki	104	1331	1288	3941	3,56	2,6	12,8	1 612	-0,16
Szczeciński	72	1084	1024	2855	3,06	2,4	15,1	1 764	0,18
Świdwiński	50	814	773	2207	2,59	2,4	16,3	1 840	0,35
Wałecki	27	800	784	1238	1,97	2,7	29,6	1 779	0,85
Województwo	1307	18401	17463	52081	3,18	2,6	14,1	1 676	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR.

Ryc. 1. Wskaźnik oddziaływania rent strukturalnych na rolnictwo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR oraz wyników NSP 2002 (ryc. 1-5).

Ryc. 2. Liczba rent strukturalnych i kierunki transferu gospodarstw (1) powiększenie innego gospodarstwa; (2) przejęcie przez następcę

tość odnotowano w pow. polickim (6,2 ha). Z kolei udział dużych – powyżej 20 ha – gospodarstw w programie rent strukturalnych stwierdzono w powiatach białogardzkim (21,8 ha) i wałeckim (29,6 ha; por. tab. 1).

Jako element oceny rent strukturalnych uwzględniono także wysokość środków finansowych zaangażowanych w realizację analizowanego działania. Łącznie w latach 2004-2006 w związku z omawianym działaniem PROW w woj. zachodniopomorskim wydatkowano 52,1 mln zł – od ok. 1,0 mln zł w pow. łobeskim do 5,5 mln zł w pow. gryfińskim. W przeliczeniu na 1 beneficjenta przeciętna wysokość renty wynosiła 1676 zł miesięcznie. Kwota ta charakteryzuje się niewielkim zróżnicowaniem według powiatów (od 1444 zł w pow. polickim do ok. 1850 zł w pow. białogardzkim i świdwińskim).

Dla syntetycznej oceny oddziaływania rent strukturalnych na rolnictwo powyżej scharakteryzowane mierniki poddano procedurze standaryzacji i przedstawiono łącznie w formie średniej wartości znormalizowanej. Wskaźnik ten charakteryzował się dużym zróżnicowaniem przestrzennym (por. tab. 1, ryc. 1). Wahał się od -1,81 (pow. policki) do +1,27 (pow. białogardzki). Niekorzystna ocena wpływu rent strukturalnych na rolnictwo wiąże się głównie ze stopniem zurbanizowania powiatów. Wykazano, że powiaty silniej zurbanizowane, a przez to bardziej

rozdrobione agrarnie, cechują się niską aktywnością rolników w zakresie pozyskiwania rent strukturalnych (por. rejon Szczecina – ryc. 1).

Ze względu na niewielki udział gruntów przekazanych na rzecz Skarbu Państwa (4 wnioski dot. 22 ha UR w pow. kamieńskim – 1, pyrzyckim – 1 oraz gryfińskim – 2 wnioski) w woj. zachodniopomorskim można wydzielić dwa równorzędne kierunki transferu gospodarstw:

- przekazanie gruntów na powiększenie innego gospodarstwa rolnego – 789 wniosków, obejmujących 11,8 tys. ha UR – głównie oddziaływanie na poprawę struktury wielkościowej gospodarstw;
- przejęcie gruntów w całości przez następcę – 514 wniosków, obejmujących 5,6 tys. ha UR – głównie oddziaływanie na poprawę struktury wieku użytkowników gospodarstw rolnych (por. ryc. 2).

Kompleksowa ocena oddziaływania rent strukturalnych wymaga odrębnej analizy ww. kierunków transferu gospodarstw rolnych.

2. Wpływ rent strukturalnych na strukturę wielkościową indywidualnych gospodarstw rolnych

Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych w woj. zachodniopomorskim charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem przestrzennym, głównie uwarunkowanym urbanizacyjnie. Niska średnia wielkość gospodarstw rolnych cechuje strefę oddziaływania aglomeracji szczecińskiej (5,0 ha; najmniej w pow. polickim, razem ze Szczecinem). Z kolei podniesienie wartości analizowanego miernika odnotowano na terenach, gdzie grunty prywatyzowanych gospodarstw państwowych w dużym stopniu zasiliły rolnictwo indywidualne – tj. w powiatach choszczeńskim (21,0 ha), gryfickim (20,5 ha), kamieńskim (20,8 ha) oraz przede wszystkim łobeskim (36,5 ha; por. tab. 2).

Analizowane województwo wyróżnia się w kraju wysoką koncentracją ziemi w rolnictwie. Jednak wysoki udział gospodarstw średnich (5-10 ha UR – 16,2%) i przede wszystkim małych (1-5 ha UR – 50,1% ogólnej liczby gospodarstw; por. tab. 2), wskazują na duże potrzeby w zakresie poprawy struktury wielkościowej gospodarstw rolnych.

Działaniem PROW ukierunkowanym na poprawę struktury wielkościowej indywidualnych gospodarstw rolnych są renty strukturalne. Dotyczy to sytuacji kiedy następuje likwidacja gospodarstwa (beneficjent może pozosta-

Tabela 2

Struktura wielkościowa indywidualnych gospodarstw rolnych

Powiaty	Liczba indywidualnych gospodarstw rolnych					Średnia pow. (w ha UR)	
	razem	w tym grupy obszarowe (ha UR w %)					
		1-5	5-10	10-15	15-50		50>
Białogardzki	1 446	51,6	13,1	10,7	19,4	5,3	16,3
Choszczeński	1 833	42,6	14,6	13,6	21,4	7,9	21,0
Drawski	1 982	52,5	14,1	10,9	17,9	4,5	18,7
Goleniowski	2 932	47,3	16,6	10,9	20,5	4,7	18,3
Gryficki	1 721	36,5	14,8	14,9	27,2	6,5	24,7
Gryfiński	2 999	51,9	17,6	10,6	14,1	5,7	20,5
Kamieński*	1 563	48,0	15,9	12,6	18,5	4,9	20,8
Kołobrzeski	2 072	46,1	17,1	13,0	18,0	5,9	15,3
Koszaliński*	3 681	52,5	18,3	11,4	14,4	3,3	12,5
Łobeski	1 023	41,5	13,0	11,7	23,9	9,9	36,5
Mysliborski	2 793	55,8	15,8	10,8	13,3	4,2	12,0
Policki*	3 630	70,9	16,0	5,1	5,9	2,0	5,0
Pyrzycki	1 888	34,5	19,1	17,1	24,0	5,2	19,1
Stawieński	2 955	44,4	19,5	12,7	20,5	3,0	15,1
Stargardzki	2 923	50,9	14,7	11,9	17,8	4,7	17,3
Szczecinecki	2 353	48,0	16,3	12,7	16,9	6,2	19,3
Świdwiński	1 930	47,1	15,3	12,3	18,7	6,6	17,5
Wałecki	1 373	56,3	11,8	7,7	16,7	7,5	21,4
Województwo	41 097	50,1	16,2	11,4	17,3	5,0	16,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników *Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.*

wić tylko działkę rolną), a jego grunty zostają przekazane na powiększenie innego gospodarstwa rolnego. W woj. zachodniopomorskim zrealizowano 789 takich wniosków, a uruchomiły one transfer 11 795 ha UR (por. tab. 3).

W ramach całego działania analizowany typ rent strukturalnych ma przeważające znaczenie w województwie, zarówno pod względem udziału w ogólnej liczbie wniosków (60,4%), jak i w powierzchni przekazanych użytków rolnych (67,5%; por. tab. 3). Najniższe wartości tych odsetków odnotowano w pow. polickim (45,9% liczby, 42,3% powierzchni). Odnotowano również powiaty o zdecydowanej przewadze udziału gruntów przekazywanych na powiększenie innych

gospodarstw (najwięcej w powiecie świdwińskim – 86,0% liczby i 97,1% powierzchni).

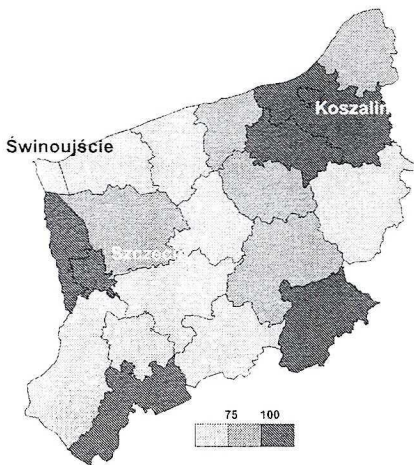
W woj. zachodniopomorskim średnia powierzchnia przekazywanego gospodarstwa wynosi 15 ha, a zróżnicowanie przestrzenne tego miernika jest zgodne z układem terytorialnym struktury wielkościowej gospodarstw. Najmniejsze powierzchnie przekazywanych gospodarstw z reguły charakteryzo-

Tabela 3

Elementy oceny wpływu rent strukturalnych
na poprawę struktury wielkościowej gospodarstw rolnych

Powiaty	Gospodarstwa przekazane na powiększenie innego gospodarstwa rolnego						Średnia powierzchnia przekazanego gospodarstwa	
	liczba wniosków			powierzchnia UR			ha UR	gosp. ogółem = 100
	ogółem	w % rent	w % gosp.	w ha	w % rent	w % gosp.		
Białogardzki	33	71,7	2,3	744,9	80,9	3,2	22,6	138,5
Choszczeński	27	50,0	1,5	341,1	46,4	0,9	12,6	60,3
Drawski	41	63,1	2,1	596,2	63,2	1,6	14,5	77,9
Goleniowski	34	59,6	1,2	545,5	73,6	1,0	16,0	87,7
Gryficki	44	53,0	2,6	814,5	62,2	1,9	18,5	75,0
Gryfiński	92	64,8	3,1	991,6	71,7	1,6	10,8	52,7
Kamieński*	35	56,5	2,2	441,6	57,3	1,4	12,6	60,5
Kołobrzeski	54	65,9	2,6	820,2	70,5	2,6	15,2	99,1
Koszaliński*	49	49,5	1,3	637,7	55,3	1,4	13,0	104,4
Łobeski	20	76,9	2,0	293,7	79,8	0,8	14,7	40,2
Mysliborski	48	63,2	1,7	744,6	74,5	2,2	15,5	129,0
Policki*	17	45,9	0,5	87,4	42,3	0,5	5,1	103,6
Pyrzycki	78	65,0	4,1	1 088,9	71,3	3,0	14,0	73,2
Stawieński	52	49,5	1,8	753,7	55,0	1,7	14,5	95,7
Stargardzki	55	52,9	1,9	713,3	55,4	1,4	13,0	74,8
Szczecinecki	51	70,8	2,2	731,0	71,4	1,6	14,3	74,1
Świdwiński	43	86,0	2,2	750,4	97,1	2,2	17,5	99,7
Wałecki	16	59,3	1,2	698,6	89,1	2,4	43,7	203,6
Województwo	789	60,4	1,9	11 794,7	67,5	1,7	15,0	88,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR oraz wyników NSP 2002.

Ryc. 3. Wskaźnik oddziaływania rent strukturalnych na strukturę obszarową gospodarstw rolnych – średnia powierzchnia gospodarstwa przekazanego na powiększenie innego gospodarstwa rolnego w porównaniu do średniej wielkości ogółu gospodarstw rolnych (średnia ogółem = 100 pkt)

wały powiaty silnie zurbanizowane (policki 5,1 ha). Z kolei największe obszarowo gospodarstwa uczestniczące w programie rent strukturalnych (powyżej 20 ha UR) odnotowano na terenie powiatów słabo zurbanizowanych – białogardzkiego (22,6 ha) oraz przede wszystkim wałeckiego (43,7 ha).

Jako wskaźnik oddziaływania rent strukturalnych na strukturę wielkością gospodarstw rolnych przyjęto wartość średniej powierzchni przekazywanego gospodarstwa obliczoną w odniesieniu do przeciętnej powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych w danym powiecie (średnia w powiecie = 100). Tak określony wskaźnik wyróżnia się dużym zróżnicowaniem przestrzennym – od 40 pkt w pow. łobeskim do 204 pkt w pow. wałeckim (por. ryc. 3).

3. Wpływ użytkowników gospodarstw rolnych na strukturę demograficzną

Renty strukturalne są ważnym instrumentem poprawy struktury demograficznej użytkowników gospodarstw rolnych. Wynika to z tego, że beneficjentem tego działania jest rolnik w wieku przedemerytalnym (ukończone 55 lat), który przekazał grunty swojego gospodarstwa na powiększenie gospodarstwa innego rolnika (o wieku młodszym od przekazującego) lub następcy rozpoczynającego działalność rolniczą na własny rachunek (w wieku do 40 roku życia). Efekty tego działania zależą od struktury wieku użytkowników gospodarstw rolnych. W woj. zachodniopomorskim struktura ta cechuje się dużym zróżnicowaniem przestrzennym – zarówno w grupie użytkowników młodych do 39 lat (średnio 26,9%; od 22-23% w pow. drawskim i polickim do 30-32% w pow. goleniowskim i myśliborskim), jak i w wieku starszym powyżej 60 lat (średnio 13,4%; od 6,7% w pow. pyrzyckim do 18-20% w pow. białogardzkim, drawskim i szczecineckim; por. tab. 4).

Także silne zróżnicowanie przestrzenne odnotowano w przypadku analizy struktury płci użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych. Współczynnik maskulinizacji w województwie (średnio 272 M/100K) wahał się od 191 w pow. polickim do 360-375 w pow. choszczeńskim i gryfickim (por. tab. 4).

W latach 2004-2006 realizacja wniosków dotyczących rent strukturalnych przyczyniła się do przekazania rolnikom młodym (poniżej 40 lat) blisko 15,5 tys. ha. Areal ten stanowił aż 84% ogólnej powierzchni gospodarstw będących beneficjentami działania. Odsetek ten charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym zarówno w układzie powiatów – od ok. 69%

Tabela 4

Struktura wieku i płci użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych

Powiaty	Użytkownicy gospodarstw								Wskaźnik maskulinizacji
	ogółem	w tym w grupy wiekowe w %							
		0-29	30-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65.>	
Białogardzki	1 398	6,4	17,5	37,3	12,7	7,5	5,5	13,0	246
Choszczeński	1 768	9,8	19,2	37,2	15,6	6,9	4,1	7,3	375
Drawski	1 911	6,6	15,8	34,1	16,2	7,4	6,4	13,5	252
Goleniowski	2 830	9,3	20,8	37,1	15,0	6,2	3,5	8,0	270
Gryficki	1 680	8,3	20,5	37,9	16,0	6,9	3,7	6,7	357
Gryfiński	2 439	8,5	19,5	35,5	16,8	6,6	4,4	8,8	265
Kamieński*	1 514	5,8	19,1	38,9	17,4	6,6	4,2	8,0	267
Kołobrzeski	1 976	8,0	20,6	38,0	15,3	7,2	4,3	6,6	303
Koszaliński*	3 528	7,1	19,0	37,2	15,5	8,1	5,1	7,9	275
Łobeski	974	8,7	19,8	34,1	14,9	7,1	5,1	10,3	318
Myśliborski	2 670	11,6	20,7	36,2	12,7	6,9	3,8	8,0	295
Policki*	3 345	5,6	16,9	37,0	17,4	9,1	5,0	8,9	191
Pyrzycki	1 831	7,9	20,0	42,7	16,1	6,6	2,5	4,2	325
Stawieński	2 887	7,1	19,6	35,8	15,7	8,1	4,5	9,2	248
Stargardzki	2 788	7,6	19,0	37,4	15,3	6,5	4,5	9,7	258
Szczecinecki	2 278	6,3	18,7	33,1	15,5	7,9	5,8	12,6	244
Świdwiński	1 865	7,1	18,9	35,9	16,2	7,0	4,2	10,7	322
Wałecki	1 331	8,1	19,4	36,4	16,3	6,4	4,0	9,5	320
Województwo	39 013	7,8	19,2	36,8	15,6	7,3	4,5	8,9	272

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników *Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r.*

w pow. łobeskim do 97% w pow. waleckim (por. tab. 5). Wskazuje to na silne oddziaływanie czynnika ekonomicznego, umożliwiającego podniesienie do 60% wysokości renty strukturalnej w przypadku przekazania ziemi rolnikowi będącemu w wieku poniżej 40 lat – po 3% kwoty najniższej emerytury za każdy pełny ha UR powyżej 3 ha UR (do 20 ha UR).

Wpływ rent strukturalnych na poprawę struktury wieku użytkowników gospodarstw najwyraźniej uwidacznia się w ramach wniosków ukierunkowa-

Tabela 5

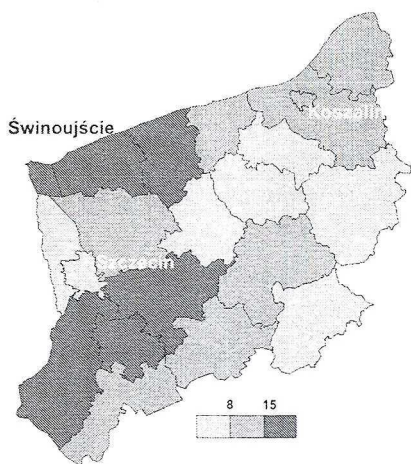
Wpływ rent strukturalnych
na poprawę struktury wieku użytkowników gospodarstw rolnych

Powiaty	Renty ogółem		Gospodarstwa rolne przejęte przez następcę						
	pow. przekazana rolnikom w wieku poniżej 40 lat		liczba wniosków			powierzchnia UR			beneficjenci działania w % liczby użytkowników w wieku 55-65 lat
	w ha	w % pow. rent	ogółem	w % rent	w % gosp.	w ha	w % rent	w % gosp.	
Białogardzki	918	91,8	13	28,3	0,9	176	19,1	0,7	7,1
Choszczeński	615	78,9	27	50,0	1,5	394	53,6	1,0	13,9
Drawski	883	87,2	24	36,9	1,2	348	36,8	0,9	9,1
Goleniowski	674	88,5	23	40,4	0,8	196	26,4	0,4	8,4
Gryficki	1 257	90,1	39	47,0	2,3	494	37,8	1,2	21,9
Gryfiński	1 097	75,8	48	33,8	1,6	382	27,6	0,6	18,0
Kamieński*	677	84,3	26	41,9	1,7	328	42,5	1,0	16,0
Kolobrzeski	1 024	80,7	28	34,1	1,4	344	29,5	1,1	12,4
Koszaliński*	975	75,7	50	50,5	1,4	516	44,7	1,1	10,7
Łobeski	263	68,7	6	23,1	0,6	74	20,2	0,2	5,0
Mysłiborski	760	73,7	28	36,8	1,0	255	25,5	0,8	9,8
Policki*	185	80,6	20	54,1	0,6	119	57,7	0,7	4,2
Pyrzycki	1 236	79,3	41	34,2	2,2	428	28,0	1,2	24,6
Stawieński	1 319	93,4	53	50,5	1,8	617	45,0	1,4	14,6
Stargardzki	1 137	85,5	49	47,1	1,7	575	44,6	1,1	16,0
Szczecinecki	927	85,5	21	29,2	0,9	293	28,6	0,6	6,7
Świdwiński	732	90,0	7	14,0	0,4	23	2,9	0,1	3,3
Walecki	775	96,9	11	40,7	0,8	85	10,9	0,3	8,0
Województwo	15 457	84,0	514	39,3	1,3	5 646	32,3	0,8	11,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NSP 2002 oraz ARiMR.

nych na przejęcie gruntów gospodarstw rolnych przez następcę. W woj. zachodniopomorskim tak uwarunkowana wymiana pokoleń w rolnictwie objęła 514 gospodarstw oraz 5645 ha UR (od 6 gosp. i 74 ha w pow. łobeskim oraz 7 gosp. i 23 ha w pow. świdwińskim do 50 gosp. i 516 ha w pow. koszalińskim oraz 53 gosp. i 617 ha w powiecie sławieńskim). Analizowane działanie cechuje się niższą, w porównaniu do gruntów przekazywanych na powiększenie innego gospodarstwa, liczbą i powierzchnią gospodarstw rolnych przejętych przez następcę (odpowiednio 39,3% i 32,3%). W latach 2004-2006 objęło 1,3% ogólnej liczby indywidualnych gospodarstw rolnych powyżej 1 ha oraz 0,8% powierzchni ich UR (tab. 5).

Jako wskaźnik oddziaływania rent strukturalnych na tempo wymiany pokoleń w rolnictwie, a przez to na poprawę struktury demograficznej użytkowników gospodarstw rolnych, przyjęto udział rolników przekazujących grunty swoich gospodarstw następcom w ogólnej liczbie użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych w wieku 55-65 lat. Tak określony wskaźnik (średnio 11,2%) charakteryzuje się silnym zróżnicowaniem przestrzennym – od poniżej 5% (pow. policki 4,2 i świdwiński 3,3%) do ponad 20% (pow. gryficki 21,9% i pyrzycki 24,6%; por. ryc. 4).

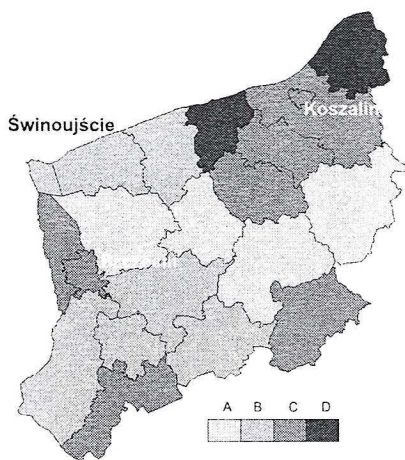
Ryc. 4. Wskaźnik oddziaływania rent strukturalnych na strukturę demograficzną użytkowników gospodarstw rolnych – beneficjenci działania „renty strukturalne” w odsetku ogólnej liczby użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych w wieku przedemerytalnym

Uwagi końcowe

Przyjmując uproszczony podział powyżej omówionych wskaźników oddziaływania rent strukturalnych na strukturę agrarną oraz na strukturę demograficzną użytkowników gospodarstw na niski (poniżej średniej) i wysoki poziom (powyżej średniej dla województwa) wydzielono 4 typy oddziaływania rent strukturalnych na rolnictwo:

- niski poziom oddziaływania zarówno na strukturę agrarną, jak i demograficzną (A);

- niski poziom oddziaływania na strukturę agrarną oraz wysoki na strukturę demograficzną (B);
- wysoki poziom oddziaływania na strukturę agrarną oraz niski na strukturę demograficzną (C);
- wysoki poziom oddziaływania zarówno na strukturę agrarną, jak i demograficzną (D) (ryc. 5).

Ryc. 5. Typy oddziaływania rent strukturalnych na rolnictwo

uczestniczących w działaniu, ale także od charakteru modernizowanych struktur. Świadczy o tym przykład powiatu szczecineckiego, gdzie stwierdzony niski poziom oddziaływania rent strukturalnych na struktury agrarną i demograficzną odbywa się w warunkach wysokiego poziomu wskaźnika syntetycznej oceny oddziaływania rent strukturalnych na rolnictwo.

Przeprowadzona analiza wykazała, że renty strukturalne – mimo krótkiego okresu analizy (lata 2004-2006) – są ważnym czynnikiem restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa woj. zachodniopomorskiego, a rozpoznanie mechanizmu uczestnictwa w omawianym działaniu stwarza nowe możliwości w zakresie planowania przestrzennego rolnictwa.

Renty strukturalne w równomiernym stopniu przyczyniły się do poprawy zarówno struktury wieku użytkowników gospodarstw rolnych (wysoki poziom oddziaływania odnotowano w 8 powiatach, w tym w 6 o niskim poziomie oddziaływania na strukturę agrarną) (zob. ryc. 5), jak i struktury obszarowej gospodarstw rolnych (wysoki poziom oddziaływania stwierdzono również w 8 powiatach, w tym w 6 o niskim poziomie oddziaływania na strukturę demograficzną). Ponadto, uruchomione w wyniku realizacji programu rent strukturalnych przemiany demograficzne i agrarne zależą nie tylko od liczby i powierzchni gospodarstw

Literatura

Bański J., 2007, *Geografia rolnictwa Polski*. PWE, Warszawa.

- Głębocki B. (red.), 2005, *Struktura przestrzenna rolnictwa Polski u progu XXI wieku*. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Paszkowski S., 2006, *Renty strukturalne w rolnictwie. Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa*. IRWiR, Warszawa.
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich*, 2004, Ministerstwo Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa.
- Rudnicki R., 2004, *Renty strukturalne jako nowy instrument kształtowania struktury obszarowej indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce*, [w:] *Rozwój regionalny i lokalny w Polsce w latach 1989-2002*, J. J. Parysek (red.). UAM, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.